

Олеся Петрівна Матеюк,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри екології
Хмельницького національного університету

Юлія Олегівна Матеюк,

студент Хмельницького національного університету

Олег Анатолійович Матеюк,

доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології та
морально-психологічного забезпечення Національної академії Державної
прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ІННОВАЦІЙНА ОСВІТА ЯК СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН, ЦІННІСНЕ НАДБАННЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ОСНОВА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

У статті розглянуто модернізацію української педагогічної освіти, яка ґрунтується на результатах розвивальної інноваційної теорії, виокремлено декілька характерних рис, що властиві інноваційній освіті – навчанню особистості в процесі створення нових знань за рахунок інтеграції фундаментальної науки, навчального процесу і практики. Виділено інноваційну ідею навчання, яка полягає в тому, що студент у своїй навчальній діяльності повинен сам побувати в різних ролях технологічного процесу освіти: в ролі постановника завдання, виконавця і споживача. Охарактеризовано розвиток соціально-професійної компетентності майбутнього фахівця.

***Ключові слова:** інновація, інноваційна освіта, стратегія освіти, креативність особистості, навчальний процес, соціально-професійна компетентність, практика.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інновація (з лат. – оновлення, зміна) – це процес отримання вигоди зі знання для забезпечення технологічної конкурентоспроможності та лідерства [1]. Інновація як нововведення – поняття не нове для світової економіки, промисловості,

рекламної справи тощо, проте, педагогічна інноватика – наука молода. Вона знаходиться у стадії становлення і емпіричного пошуку.

Сучасна освіта може розглядатися як процес інноваційний, як соціальний інститут, культурний феномен і ціннісне надбання самої особистості. У цьому контексті відмітимо, що цінності в освіті, на наш погляд, не лише проектують соціальну поведінку особистості, але і є критеріями соціальної успішності людини.

Парадигмальні основи сучасної освіти визначають важливу цінність – це з позицій антропологічного підходу система, що самоорганізується: людина і всесвіт; людина і культура; людина і суспільство; людина і людина.

Освіта як соціальний інститут (людина – суспільство) є на сьогодні важливою стратегією. В процесі освіти відбувається інкультурація і соціалізація особистості. Остання розуміється з позицій суб'єкт-суб'єктного підходу як «поєднання пристосування і відособлення людини в умовах конкретного суспільства» [2, с. 35], освоєння людиною певної функціональної ролі в громадському розподілі праці. Метою сучасної освіти є розкриття інноваційного креативного потенціалу і свобода самореалізації особистості [3].

Нові державні стандарти освітивизначають головну вимогу до особистості – освіта має бути продуктивною. Цей підхід вносить важливий соціальний аспект, як в процесі навчання, так і процес виховання, який полягає в тому, щоб забезпечити і реалізувати продуктивну освіту особистості необхідно так побудувати процес взаємодії людей із соціумом, щоб це було ефективно і результативно. А отже, освітня система, щоповноцінно підтримує науку, повинна культивувати інноваційну наукову творчість в її різних формах. Вона повинна виробляти у студентів здатність до самостійного пошуку, інтерес до вибраної галузі діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано рішення даної проблеми і на які спираються автори. Основою парадигми сучасної інноваційної освіти може бути проблемно-вирішальний метод (запропонований Л. Лаудан [4]), суть якого полягає у представленні науки як

безперервної діяльності з вирішення специфічних емпіричних і концептуальних проблем; науковому пошуку, що йде шляхом емпірико-теоретичного просування, вирішуючи проблеми і емпіричної адекватності, і внутрішньої теоретичної зв'язності; та у тому, що прогрес в науці залежить не лише від поточної проблемно-вирішальної ефективності наукових теорій і традицій, але і від їх внутрішнього потенціалу розвитку.

С. Костюкевич, аналізуючи різні погляди щодо цієї проблеми, робить висновок: «дослідники створюють інновації, але потрібна ціла інфраструктура, яка допомагала б впровадити ці інновації» [5, с. 71]. Тобто, специфічними продуктами сучасної освітньої діяльності можуть бути: 1) наукові знання; 2) наукові методи; 3) сам її суб'єкт – професійно підготовлений фахівець, що має такі риси особистості: критичність, чесність, цілеспрямованість, свободу мислення, здатність до вирішення нестандартних (інноваційних) завдань.

Для професійної освіти такий підхід до організації власної діяльності означає необхідність пошуку реалізації таких її методів, які забезпечували б майбутньому фахівцеві комфортне існування з точки зору особистісних і громадських цілей розвитку. Таким методом, на нашу думку, є компетентнісний метод, метою якого є підготовка успішного в побудові своєї професійної кар'єри фахівця.

Компетентність – це спосіб існування знань, умінь, навичок, що сприяє особистісній самореалізації, знаходженню студентами свого місця у світі, внаслідок чого освіта виявляється високомотивованою і, в справжньому сенсі, особистісно орієнтованою діяльністю, що забезпечує затребуваність особистісного потенціалу, визнання особистості оточенням і усвідомлення нею самою власної значущості.

Дж. Равен під компетентністю розумів спеціальну здатність людини, необхідну для виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі, що включає вузькоспеціальні знання, навички, способи мислення і готовність бути відповідальним за свої дії [6].

На думку О. Бермуса компетентність є системною єдністю, що інтегрує особистісні, предметні та індустріальні особливості й компоненти.

Компетентний у своїй справі фахівець готовий до взаємодії, співпраці, професійного і особистісного спілкування, соціально адаптований до умов ринкових стосунків, а значить, затребуваний сучасним суспільством, здатний внести істотний внесок у його розвиток. Компетентність як здатність майбутнього фахівця, який має право, у межах рівня своїх знань і повноважень робити і вирішувати будь-що, робити висновки про будь-що, проявляється лише у високому рівні реалізації ним професійної діяльності і спілкування [7].

Проаналізувавши праці цих учених, а також таких учених, як В. Адольф, Г. Бекер, А. Бірюков, Е. Брукінг, М. Волинська, Н. Ільїн, Г. Клімова, Дж. Коулман, В. Нечаєв, Н. Ладижець, В. Лазарєв, М. Лапін, Б. Мартиросян, С. Прилипко, О. Хуторський та ін., можна з упевненістю зазначити, що усі проблеми інноватики освітнього процесу і творчого розвитку особистості успішно реалізуються в педагогіці.

Мета статті – розглянути модернізацію української педагогічної освіти, яка ґрунтується на результатах розвивальної інноваційної теорії, виділити декілька характерних рис, що властиві інноваційній освіті – навчанню особистості в процесі створення нових знань за рахунок інтеграції фундаментальної науки, безпосередньо навчального процесу і практики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існує декілька сенсів поняття «освіта». Перший сенс: освіта – це надбання особистості. Другий: освіта – це процес набуття особистістю свого надбання. Третій: освіта – це система, соціальний інститут, що існує для того, щоб допомагати усім громадянам набутти таке надбання.

Сучасна освіта є невід’ємною від категорії «інновація». Інновація означає оновлення або поліпшення. У загальному плані його можна розуміти як особливу культурну цінність (матеріальну або нематеріальну), яка зараз і в цьому місці сприймається людьми як нова.

Поняття «сучасна інноваційна освіта» – це, на наш погляд, така освіта, яка спрямована на отримання особистістю свого інноваційного образу, набуття його через навчання, виховання, розвиток, соціалізацію, культуралізацію. Результатом такого інноваційного процесу (освітнього продукту) може стати:

інновація-продукт – це нововведення, що має фізичну форму готового принципово нового або вдосконаленого виробу, який виходить в цій формі за межі підприємства (закладу);

інновація-процес – це технічне, технологічне, виробниче і управлінське удосконалення або створення принципово нового процесу, що знижує вартість, підвищує ефективність і якість нового або існуючого продукту;

актуальними є також інновація-послуга, інновація-результат, і, безумовно, інновація-знання, без яких неможливо стати компетентним випускником школи, бакалавром, магістром, аспірантом тощо.

Суть інноваційної освіти можна виразити фразою: «Не наздоганяти минуле, а створювати майбутнє». У кращих своїх зразках воно орієнтоване не стільки на передачу знань, які постійно застарівають, скільки на оволодіння базовими компетенціями, що дають змогу потім, в міру необхідності, набувати знання самостійно. Саме тому така освіта має бути пов'язана з практикою тісніше, ніж традиційна, і в цьому закладена її сутність як соціально-ціннісного феномену.

Обсяг лише наукової інформації, якою володіє наша цивілізація, за умов сучасного так званого інформаційного вибуху, подвоюється кожні 8–10 років, а загальна кількість друкованих праць перевищує 100 млн назв. Щорічно 80 тис. наукових часописів оприлюднюють 3 млн статей. Половину всіх даних, якими володіє наука, отримано протягом останніх 15 років. За останні 25 років видано майже стільки книг, скільки за попередні 500. За повідомленням М. Гілберта (Університет Південної Каліфорнії, США), який здійснив спробу дослідити явище інформаційної революції в епоху цифрових технологій, сьогодні людство накопичило близько 295 ексабайт інформації (1 ексабайт = 1000 петабайт, 1 петабайт = 1000 терабайт, а 1 терабайт = 1000

гігабайт). Такий обсяг інформації вже в 315 разів перевищує кількість піщинок на Землі, й надалі обсяги цифрової інформації щорічно зростатимуть на 60 % [8].

Відтак, динамічний розвиток науково-технічного прогресу, суспільних відносин та інформаційних технологій за останні півсторіччя ознаменувався тим, що інформація перетворилася в найвпливовіший чинник економічного зростання та політичної незалежності держави, підвищення рівня її інформаційної безпеки [9].

Тому, окрім засвоєння знань, не менш важливим стає засвоєння техніки, за допомогою якої можна отримувати, переробляти і використовувати нову інформацію. Знання при цьому засвоюються щодо тих умінь, які опановують студенти у межах інноваційних освітніх програм. Це забезпечує гарантовану затребуваність в соціумі професійної освіти, оскільки результат діяльності пов'язується не з освоєнням студентами обов'язкового мінімуму змісту дисциплін, а з формуванням компетенцій – здібності застосовувати знання, уміння і особові якості для успішної діяльності в певній області, в різних ситуаціях.

Комплекс інноваційних рішень представлений і в нормативних умовах реалізації основних освітніх програм. До цих умов належать:

реалізація технологічного підходу до навчання, що забезпечує докорінну модернізацію освітнього процесу за рахунок проектування, цілісної реалізації педагогічної системи і дидактичності обґрунтованого вибору відносно способів і засобів навчання, гарантованого досягнення запланованого результату. Саме технологізація освітнього процесу забезпечує його ефективність. Пріоритетне значення мають технології активного, інтерактивного навчання, що реалізують діяльнісне, особистісно-розвивальне навчання, яке найбільше відповідає цілям формування компетенцій;

застосування інформаційно-комунікативних технологій, що пов'язується, наприклад, з організаційно-управлінською галуззю, де сприяє інноваційному менеджменту на операційному, ідеологічному і навіть психологічному рівнях.

Дистанційна форма навчання дає такі його організаційні переваги, як доступність і безперервність; формування відкритого освітнього простору, що дає змогу студентам вибирати і засвоювати неосяжні освітні ресурси; значні можливості забезпечення гнучкого навчального плану, графіку навчання, оперативного зв'язку з викладачем;

проектування засобів і процедур оцінювання навчальної діяльності і результатів навчання, що є умовою реалізації рейтингової компоненти компетентнісної моделі, а також технологічного підходу до навчання. Рейтингова система надає змогу викладачам мотивувати, систематизувати навчальну діяльність студентів, зробити її більш інтенсивною, творчою, ефективною. Для досягнення цього потрібна модернізація системи педагогічного контролю в професійній освіті;

модернізація вищої освіти є багатоскладовим процесом, який не можливий без інноваційного менеджменту. До теперішнього часу варіантом такого менеджменту є нормативна система управління якістю освіти, яка дає змогу вирішувати питання, що пов'язані, наприклад, з якістю викладацького складу, матеріально-технічної бази навчального закладу, навчальних програм, інфраструктури; знань студентів, інноваційною активністю керівництва, впровадженням процесових інновацій, затребуваністю випускників, конкурентоздатністю випускників на ринку праці та їх досягненнями. Усе це безпосередньо сприяє модернізації освітнього процесу.

Нарешті, до інноваційних рішень, варто віднести розширення перепідготовки і підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів як у межах країни, так і за кордоном.

Ключовою фігурою якості освіти є, передусім, компетентність носія знань (викладача), який передає знання за допомогою різних методик тим, хто навчається в процесі реалізації усіх рівнів освіти. Сам викладач повинен володіти, розвивати і уміти використовувати свій творчий потенціал, бути для освіти творчо мислячим фахівцем, адже якість освіти – одна з найгостріших проблем сучасності. Випускник вищої професійної школи повинен отримати

таку підготовку, яка дасть йому змогу займати активну позицію у сфері інформаційної взаємодії, що розвивається, і бути затребуваним фахівцем в суспільстві.

Професійна компетентність випускників – одне з найважливіших завдань концепції модернізації української освіти. Надзвичайно важливо ще в процесі професійної підготовки формувати і розвивати у студентів ключові компетенції, до яких окрім знань, умінь і навичок, належать професійно важливі риси особистості.

Серед вчених і виробничників усе більш активно обговорюється проблема формування соціокультурної моделі фахівця. Складовою частиною такої моделі є соціалізація фахівців в професійній сфері. Соціалізація ж має на увазі входження особистості не лише у світ конкретної професії, але й в ті соціальні стосунки, які властиві цій професійній сфері. Очевидно, соціальна поведінка в професійній сфері і поза нею є дуже різною. Крім того, перенесення стереотипів соціальної поведінки з непрофесійної сфери в професійну (або навпаки) має, як правило, негативні наслідки. Тому необхідно розглядати соціальну поведінку в професійному середовищі як самостійний об'єкт. Отже, і оволодіння компетенціями, що забезпечують адекватну соціальну поведінку в професійній сфері, повинно бути вивчено як окремий предмет психолого-педагогічного дослідження.

Для того, щоб розібратися в цьому феномені потрібне уточнення поняття соціально-професійної компетентності. Ми визначаємо соціально-професійну компетентність як інтегральну характеристику особистості випускника фахівця, що заснована на володінні компетенціями, які дають йому змогу ефективно реалізувати потенціал наявної професійної підготовки в соціальній сфері трудового колективу.

Важливим аспектом в професійній діяльності фахівця стає засвоєння ними основ міжпрофесійної діяльності ще під час навчання у вищому навчальному закладі. Таке засвоєння включає набуття навичок комунікативної поведінки в професійному спілкуванні, що актуалізує необхідність розробки

інноваційних підходів до підготовки майбутніх фахівців. Тобто необхідно створити такі педагогічні умови, за яких у майбутнього фахівця розвиватимуться і професійні, і міжпрофесійні компетенції, що необхідні йому в реальній практичній справі при створенні нової конкурентоздатної продукції.

За О. Хуторським, «інноваційною ідеєю називається заявка про задум, що з'явився, чого-небудь нового, що вимагає залучення уваги можливих учасників інноваційного процесу. У основі інноваційного процесу закладено, як правило, загальне теоретичне уявлення про об'єкт, процес, явище, яке сформоване на основі інтуїтивної здогадки та емпіричних даних» [10].

Наша інноваційна ідея полягає в тому, що для успішної майбутньої професійної діяльності студента необхідно навчити не лише професійним знанням і вмінням, але і експертному підходу до неї. Такий підхід вимагає від фахівця володіння знаннями, які б дали йому змогу орієнтуватися в запитах, що надходять від представників суміжних професій. Так, наприклад, програміст повинен уміти не лише складати алгоритми і реалізовувати їх на мовах програмування, але й мати повне уявлення про мету і результати програмного забезпечення, що розробляється. В цьому випадку він зможе оцінити результати своєї праці як з точки зору замовника, так і споживача.

Фахівець, що має вузькопрофільну спеціалізацію, потрапляє у безвихідь при зміні умов завдання або виникненні нештатних ситуацій, і тому він не може повноякісно виконати поставлене перед ним завдання. Цей фахівець займається вирішенням часткових завдань, тоді як експерт зможе знайти загальне рішення, оптимізувати процес і розробити інноваційний підхід [11-16]. Отже, основою для ефективної взаємодії фахівців різних галузей в їх спільній професійній діяльності є їх уявлення про діяльність представників суміжних спеціальностей. Наприклад, бухгалтер частенько, має бути здатний замінити менеджера, мати фінансово-економічні знання керівника і детально уявляти роботу логіста. Керівник зобов'язаний мати комплексне уявлення про діяльність компанії і кожного члена колективу. Отож, щоб стати компетентним фахівцем, студентові необхідно у своїй навчальній діяльності не просто пройти етапи виробництва –

від постановки завдання до її реалізації, ознайомлення з різними видами діяльності – але і навчитися взаємодії з суміжниками. Тільки в цьому випадку він зможе стати затребуваним фахівцем.

Таким чином, щоб забезпечити розвиток соціально-професійної компетентності, потрібні відповідні умови близькі до умов реального життя, тобто створення середовища, яке моделює міжпрофесійні стосунки, що складаються під час виробничої діяльності. Розвиваючи соціально-професійну компетентність необхідно ставити завдання, при яких відбувається взаємодія різних професій, оскільки вони реально функціонують на виробництві. Фахівці суміжних професій зайнятих на виробництві повинні уміти розуміти професійні завдання один одного. Рішення цих завдань можливе в організації творчих майстерень, віртуальних колективів, ситуаційних центрів. Крім того, необхідно в навчальному процесі моделювати ситуації, коли студентові доводиться вирішувати завдання, що не завжди властиві тільки його майбутній професії [17; 18]. Наприклад, фахівцеві творчої професії розглядати алгоритмічну проблему, а технічному фахівцеві вирішувати творчу задачу. У такій концепції навчання стає важливим не лише кінцевий результат, скільки процес його одержання. Процес, ініційований студентами, не вимагає додаткової мотивації від викладача. Роль викладача в цьому процесі полягає в тому, щоб допомогти студентам здолати розрив між тим, що вони знають, і тим, що не хочуть знати, а також відповідати на запитання студентів і задовольняти їх потреби в нових знаннях.

Висновки. Згідно результатів наукових досліджень та узагальнень сучасних наукових розробок, інноваційна освіта передбачає навчання в процесі створення нових знань – за рахунок інтеграції фундаментальної науки, безпосередньо навчального процесу і практики. Такий процес передбачає розвиток і виховання креативної особистості, що можливо здійснити через зміст і методи інноваційної освіти.

Інновації сьогодні визначаються як деяка цінність, корисна і потрібна ідея, реалізація якої передбачає розгортання інноваційного процесу.

Розробка змісту, технологій, форм і методів, а так само – умов організації інноваційної освіти з позицій його соціально-культурної значущості для особистості (їх огляд і є **перспективою подальших розвідок у даному напрямку**) – найважливіша траєкторія сьогодення, а її кінцевою метою є одержання і досягнення особистістю таких цінностей як добро і справедливість, праця і блага, здоров'я і самореалізація людини.

Зниження конкурентоспроможності традиційних освітніх інституцій, а також недостатня інтеграція науки і виробництва свідчать про необхідність створення принципово нових установ освіти. Сьогодні традиційна освіта як система отримання знань відстає від реальних потреб сучасної науки і практики.

Список використаної літератури

1. Герасимов, Г. И. Инновации в образовании: сущность и социальные механизмы / Герасимов Г. И., Илюхина Л. В. – Ростов-на-Дону: Логос, 1999.
2. Мудрик, А. В. Социализация человека: учеб. Пособие / А. В. Мудрик. – М. : МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2010. – 624 с.
3. Химинець, В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. – Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2007. – 364 с.
4. Ушаков, Е. В. Введение в философию и методологию науки: ученик / Ушаков Е. В. – М. : Экзамен, 2011. – 584 с.
5. Опыт инновационной деятельности в сфере образования и науки / сост. С. А. Рогожин; под общ.ред. В. П. Прокопьева. – Екатеринбург, 2005.
6. Равен, Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен; пер. с англ. В. И. Беплопольский. – М. : Когито-Центр, 2013. – 396 с.
7. Бермус, А. Г. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании [Электронный ресурс] / Бермус А. Г. // Интернет-журнал «Эйдос». – 2005. – 10 сентября. – Режим доступа к журн. : <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-12.htm>.
8. Білоус, В. В. Про запровадження інформаційних і комунікаційних технологій у навчальний процес з криміналістики / В. В. Білоус // Проблеми законності : акад. зб. наук. пр. – Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012. – Вип. 118. – С. 166–175.

9. Комар, Ю. М. Активізація інноваційних механізмів державного управління підготовкою студентів управлінських спеціальностей на основі інформаційних засобів впливу / Ю. М. Комар // Універ. наук. записки. – Хмельницький університет управління та права. – 2009. – № 4. – С. 322–326.

10. Хуторской, А. В. Педагогическая инноватика: методология, теория, практика / Хуторской А. В. – М. : УНЦ ДО, 2005. – 222 с.

11. Домбровський, Я. Інноваційна практика польських підприємств / Я. Домбровський, І. Каладкевич. – К. : Центр інновацій та розвитку, 2005. – 131 с.

12. Бисага, Ю. М. Роль і місце дистанційного навчання серед інноваційних моделей організації навчального процесу / Ю. М. Бисага, О. Пічкара // Проблеми вищої юридичної освіти. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2002. – С. 83–85.

13. Перлаки И. Нововведения в организациях / И. Перлаки ; [пер. со словац.]. – М. : Экономика, 1991. – 144 с.

14. Лапин, Н. И. К разработке теоретических основ нововведений / Н. И. Лапин // Проблемы инноватики и экспериментатики : матер. семинара. – Таллин, 1989. – С. 6–15.

15. Гребнев, Е. Т. Управленческие нововведения / Е. Т. Гребнев. – М. : Экономика, 2005. – 160 с.

16. Nicholls A. Managing Educational Innovations / A. Nicholls. – London, 1983. – 276 p.

17. Слостенин, В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М. : Наука, 1997. – 317 с.

18. Лазарев, В. С. Педагогическая инноватика: объект, предмет и основные понятия / В. С. Лазарев, Б. П. Мартиросян // Педагогика. – 2004. – № 4. – С. 11–21.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2016

Матеюк О. П., Матеюк Ю. А., Матеюк О. А. Инновационное образование как социально-культурный феномен, ценностное достояние личности и основа развития социально-профессиональной компетентности будущего специалиста

В статье рассмотрено модернизацию украинского педагогического образования, которая основывается на результатах развивающей инновационной теории, выделено несколько характерных черт, присущих инновационному образованию – обучению личности в процессе создания новых знаний за счет интеграции фундаментальной науки, учебного процесса и

практики. Выделено инновационную идею обучения, которая заключается в том, что студент в своей учебной деятельности должен сам побывать в разных ролях технологического процесса образования: в роли постановщика задачи, исполнителя и потребителя. Охарактеризовано развитие социально-профессиональной компетентности будущего специалиста.

Ключевые слова: инновация, инновационная образование, стратегия образования, креативность личности, учебный процесс, социально-профессиональная компетентность, практика.